

ד"ר ה. ל. גורדון במעגלי זמנו

בשנות בריאותו כמעט שלא הכרתי את הד"ר הירש ליב גורדון ז"ל; רק קראתי את דבריו בעברית ובאידיש. ידעתי כבר שבכל אחד ממאמריו, וברשימות הביקורת שכתב מדי שבוע בשבוע בעתון „דער מארגן זשורנאל“ על כל מיני ספרים: דרוש, הלכה, ספרות יפה ומדע, חברה ופילוסופיה, חקירת קדמוניות ובלשנות — יפליג בהם בידעותיו וידרוש תלרי תלים על כל נושא שיגע בו. וכשדפדפתי בעתונים העברים משנות העשרים, מצאתי בהם, במדור הידיעות והברכות, את שמו של ה. ל. גורדון מכתר תארים מתארים שונים: לאמנות, מדע, פילולוגיה, מדע החברה, פילוסופיה ועוד ועוד. צובר היה תארים כחובבן — תחביביו. את רוב ידיעותיו לא טמן בחובו, כי אם הוציאן חוצה — לתועלת הקוראים העברים והאידיים, והוא התחלק עמהם בעושר השכלתו ובאוצרות תרבותו.

מנעוריו עד אחרית ימיו, כשרוב גופו היה משותק, עשה שעות רבות עלייד שולחן עבודתו. לפני כעשר שנים נפגשתי עמו במעון קיץ בוודסטאק של ניו-יורק. אז היתה כבר רגלו נאחת משותקת, אך הוא התעלם לגמרי מקשי ההליכה. גשען על מקלו הסתובב על המידשאה שלפני צריפו והוא כולו נתון לבולמוס של שיחה, בעיקר על קובץ גדול של

מאמרים שערך במקצוע האחרון שעסק בו — בפסיכיאטריה. הוא הלך והסביר כמה גופי הלכות בחקר הנפש לכל פרטיהן והיה כמעין המתגבר. שיתתו היתה חיה, שוטפת, קופצת מענין לענין ועולה על „גדותיה“. ואם עיקר ענייניו היו אז מקצוע המדע שהתגדר בו, לא היפלה לרעה חוליות, אישים ואירועים בחיינו וניטפל אליהם בעירנות רבה. בפרט העלה מאוצר זכרונותיו פגישות ושיחות עם אישים, תברים ומורים, סופרים וחכמים מתקופת ואלוז'ין, אודיסה, פלורנץ וא"י; מומן שירותו בלגיון העברי ולימודיו בבתי האולפנה באמריקה ובארצות אחרות.

ד"ר גורדון הראה מומחיות רבה בכמה מקצועות, אך לא קנה לו שם כמומחה במקצוע אחד, כי פיזר את כשרונותיו על פני שטחי חיים ומדע (מאמר מעניין כתב על התוכן הצרפתי פלאמאריון), ספרות ומחקר רבים (והוא אף חיבר מחזה על ר' יוסף קארן). היה בו טבע היוצר שהעולם כולו שדה-התענינותו ולא סבל מיגבלות ומיתחמים. לבו היה כספוג שסופג את הכל וכח קליטתו היה גדול. כאיש רעים להתרועע וכבן תקופת התחייה, שהשאיפה לתקומת עמו ועלייתו מילאה את לבו ושהשתתף ברוחו ובגופו בהגשמת חזון הדורות, לא יכול היה להסתגר בדת אמות של מדע ומחקר בלבד. הוא הפך חיי שעה כלי לחיי עולם. פירסום שיחות עם אנשי רוח, דיונים בבעיות חינוך, בקורת ספרים, הארת חזיונות בקורות התרבות והדת בימי קדם ובימינו, בעמים ובישראל, ובהשתלשלותן של דעות והשקפות וההתנגשויות ביניהן אצל אומות העולם — כל אלה וכיוצא בהם נושאים בחברה ובמדינה — היה נזקק להם בלהיטות רבה. הוא היה מעין „כל-בו“ ספרותי ומבקש היה זימונים לפרוק מעליו משא ידיעותיו, בכתב ובעל פה.

מרב שקידתו במוסדות לימוד עליונים ועיסוקיו, קודם בחינוך ולאחר מכן ברפואת הגוף והנפש, לא נעשה „אורח רענן“ בספרותו העתית, והיה פוקדה מעידן לעידן. ביתר תכיפות עבד ב„הדואר“ היומי, ששימש בו חבר המערכת, וכעבור שנים עשה את עבודתו הספרותית קבע כמבקר ספרים בעתון האידי. אף-על-פי-כן יצטרפו כלל מאמריו בחינוך, מחקר ובעיות הזמן ל„יש“ לא מבוטל.

פרק זמן זה שעשה במערכת „הדואר“ היומי, שהיווה בכלל פרשה מיוחדת במינה ובלתי-חוזרת באמריקה העברית, שימש לו חומר לזכרונות, שמקצתם העלה ברשימתו „ההתחלה הקשה“ (בספר היובל של הדאר, חמש שנים לקיומו, ניו-יורק, תרפ"ז). על יחודו של הגסיון כתב כדברים האלה:

„קשה מאד היתה העבודה ב„הדואר“ היומי. קור, אפלה צפיפות ועוני. מספר חברי המערכת היה, כאמור, קטן מאד... הסופרים העברים באמריקה לא הורגלו לכתוב בחריפות ונהגו לצאת ידי חובתם במאמר או בשיר אחד בשנה. פתאום הופיע עתון שצעק „הב! הב!“ בכל יום ואי-אפשר היה להשביע את רעבונו. בכל זאת לא נתעכבה הופעת „הדואר“ מחוסר חומר. „הדואר“ היה צריך לתרגם את החיים המורכבים של אמריקה הגדולה, תפקיד שלא היה לשום יומן עברי אחר מלפניו, בכל זאת הצליח לדבר בלי לעגישפה.“

**

בשנים האחרונות היו לנו כמה שיחות בטלפון, ואף דרך חוטי החשמל היה מפליג בדברים על שאלות שעה ועולם. לפני כשנה בקרתיו בביתו. הוא ישב ליד שולחן עבודתו ולפניו אותו כרך-רשומות גדול, שנשא עמו מימי אודיסה ועד הגה. בדרי-עמל עלתה לו החזקת עט בידו, אף-על-פי-כן לא מש מבין אצבעותיו, ובכתב-ידו הרועד והשבור הוסיף להעלות את דברי זכרונותיו ומאמריו במקצועו. הוא התגבר על כל חולשותיו ובסיוע רעיתו המסורה המשיך בחיים מלאי ענין, תוכן ותכלית. חזיונותו ורענותו עמדו בו עד אחרון ימיו על אף רפיונו הפיזי וגופו המשותק. הוא הלם עד לבלות את ימיו האחרונים בארץ ישראל, שלחם כחייל על שיחוררה בלגיון העברי. במותו גידלולה חבורתו העברית הדלה וחסרונו יאה מורגש ביותר. שלום לעפרו!

ח. לייף